

ภาษาไทย

หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย

ม.๔

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

ดร.ภาสกร พงษ์สิทธิ์ทากร
นางสาวระวีวรรณ อินทรประพันธ์
นางพองจันทร์ สุขยิ่ง
นางกัลยา สหชาติโกสีย์
นางสาวศรียรรณ ช้อยหิรัญ

ผู้ตรวจ

ดร.กฤษฏีรา บุญเลี้ยง
ดร.ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ
นายจตุพร ตระกูลปาน

บรรณาธิการ

นายเอกรินทร์ สีมหาศาล

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ
ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวนพิมพ์ ๓๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-203-996-6

รหัสสินค้า ๓๔๑๑๐๑๐

A+ อักษร

www.aksorn.com

จัดพิมพ์และจำหน่ายทั่วประเทศโดย

บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจก. จำกัด

142 ถนนตะนาว เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

โทร. 0 2622 2999 (จัดโบว์ 20 คู่สาย)

พิมพ์ที่: บริษัท ไทยร่มเกล้า จำกัด โทร. 0 2903 9101-6

คำนำ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดให้ภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาประจำชาติ เป็นรายวิชาพื้นฐานที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียน เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษาไทย และเกิดความรู้ความเข้าใจในเอกลักษณ์ทางภาษาของชาติ

ภาษาไทย เป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันทำให้เกิดเอกภาพ และเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีของคนในชาติ นอกจากนี้ ภาษาไทยยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการแสวงหาความรู้ทั้งจากหนังสือและแหล่งข้อมูลสารสนเทศ ทั้งนี้ ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ และเลือกสรรใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง เพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกภาพของชาติไทย และสามารถนำไปใช้พัฒนาทักษะอาชีพต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของตนเองและสังคม

ทั้งนี้ หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ นี้ ทางคณะผู้เรียบเรียงได้ออกแบบหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐานตัวชี้วัดระหว่างทางและ **ตัวชี้วัดปลายทาง** รวมทั้งมีกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ในทุก ๆ หน่วยการเรียนรู้ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ เล่ม ดังนี้

หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย ครอบคลุมตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง สาระที่ ๑ การอ่าน สาระที่ ๒ การเขียน สาระที่ ๓ การฟัง การดู และการพูด และสาระที่ ๔ หลักการใช้ภาษา

วรรณคดีและวรรณกรรม ครอบคลุมตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง สาระที่ ๕ วรรณคดีและวรรณกรรม

คณะผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เล่มนี้ จะเป็นสื่อการเรียนการสอนช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้มีคุณภาพ บรรลุตัวชี้วัด และมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ รวมถึงบรรลุสมรรถนะสำคัญตามที่กำหนด

คณะผู้เรียบเรียง

สารบัญ

ตอนที่ ๑ การอ่าน

๑-๕๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑	การอ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรอง	๒
	การอ่านบทร้อยแก้ว	๓
	การอ่านบทร้อยกรอง	๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒	การอ่านสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์	๑๙
	การอ่านสื่อสิ่งพิมพ์	๒๐
	การอ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์	๒๓
	การอ่านงานเขียนประเภทต่าง ๆ	๒๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓	การอ่านแปลความ ตีความ และขยายความ	๔๑
	การอ่านแปลความ	๔๒
	การอ่านตีความ	๔๓
	การอ่านขยายความ	๔๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔	การอ่านเพื่อแสดงความคิดเห็น	๔๙
	การอ่านเพื่อแสดงความคิดเห็น	๕๐

ตอนที่ ๒ การเขียน

๕๕-๑๐๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑	การเขียนบันทึกความรู้	๕๖
	การเขียนบันทึกความรู้จากการอ่าน	๕๗
	การเขียนบันทึกความรู้จากการฟัง	๖๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒	การเขียนเรียงความ ย่อความ จดหมาย	๖๗
	การเขียนเรียงความ	๖๘
	การเขียนย่อความ	๗๓
	การเขียนจดหมาย	๗๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓	การเขียนอธิบาย	๘๗
	จุดมุ่งหมายของการเขียนอธิบาย	๘๘
	ประเภทของการเขียนอธิบาย	๘๙
	แนวทางการเขียนอธิบายประเภทต่าง ๆ	๙๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔	การกรอกแบบรายการ	๙๘
	การกรอกแบบรายการ	๙๙

ตอนที่ ๓

การฟัง การดู และการพูด

๑๐๖-๑๒๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

หลักการฟังและการดูสื่อ

๑๐๗

ความสำคัญของการฟังและการดูสื่อ
ประเภทของการฟังและการดูสื่อ
จุดมุ่งหมายของการฟังและการดูสื่อ
ประสิทธิภาพของการฟังและการดูสื่อ
หลักการฟังและการดูสื่อ
การเลือกฟังและการเลือกดูสื่อ
มารยาทในการฟังและการดูสื่อ

๑๐๘
๑๐๙
๑๐๙
๑๐๙
๑๑๐
๑๑๑
๑๑๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

การสรุปความจากการฟัง การดู

๑๑๔

หลักการสรุปความจากการฟัง การดู
แนวทางการสรุปความจากการฟัง การดู
มารยาทในการฟังและการดู

๑๑๕
๑๑๖
๑๑๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

การพูดต่อที่ประชุมชน

๑๑๙

ความหมายของการพูดต่อที่ประชุมชน
จุดมุ่งหมายของการพูดต่อที่ประชุมชน
ลักษณะการพูดต่อที่ประชุมชน
หลักการพูดต่อที่ประชุมชน
การเตรียมตัวพูดต่อที่ประชุมชน
วิธีการพูดต่อที่ประชุมชน

๑๒๐
๑๒๐
๑๒๑
๑๒๒
๑๒๔
๑๒๕

ตอนที่ ๔

หลักภาษาและการใช้ภาษา

๑๒๘-๑๔๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ธรรมชาติและพลังของภาษา

๑๒๙

ธรรมชาติของภาษา
พลังของภาษา

๑๓๐
๑๔๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

ลักษณะของภาษาไทย

๑๔๓

ลักษณะสำคัญของภาษาไทย
เสียงในภาษา
ส่วนประกอบของภาษา

๑๔๔
๑๔๖
๑๕๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

คำราชาศัพท์

๑๕๕

ความหมายของคำราชาศัพท์
คำราชาศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์
คำราชาศัพท์สำหรับพระภิกษุ
คำศัพท์สำหรับบุคคลทั่วไป

๑๕๖
๑๕๖
๑๖๓
๑๖๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

การแต่งคำประพันธ์ประเภทกาพย์และโคลง

๑๗๐

ลักษณะบังคับ ๙ ประการของบทร้อยกรอง
การแต่งคำประพันธ์ประเภทกาพย์
การแต่งคำประพันธ์ประเภทโคลง
บรรณานุกรม

๑๗๑
๑๗๕
๑๘๐
๑๘๖-๑๘๘

ตอนที่ ๑

การอ่าน

การอ่านเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รอบรู้ ทันเหตุการณ์ และสามารถอ่านสารต่าง ๆ ได้อย่างแตกฉาน ถูกต้องตามอักขรวิธี ซึ่งปัจจุบันมีสื่อต่าง ๆ ให้เลือก อย่างหลากหลายทั้งประเภทร้อยแก้วและร้อยกรอง หากผู้อ่านเข้าใจ หลักการอ่านและมีวิจารณญาณในการเลือกอ่านสารที่มีคุณค่า ย่อมส่งผลให้การอ่านเกิดประโยชน์และผู้อ่านได้รับอรรถรสจากการอ่าน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

การอ่านออกเสียงบทร้อยแก้ว และบทร้อยกรอง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

การอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

การอ่านแปลความ ตีความ และขยายความ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

การอ่านเพื่อแสดงความคิดเห็น

การอ่านออกเสียงบทร้อยแก้ว และบทร้อยกรอง

การอ่านเป็นทักษะสำคัญในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการอ่านออกเสียงหรืออ่านในใจ โดยเฉพาะการอ่านออกเสียงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบ จังหวะ และท่วงทำนองในการอ่าน แล้วหมั่นฝึกอ่านให้ถูกต้องชัดเจน จึงจะทำให้การอ่านสัมฤทธิ์ผล ช่วยให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์สูงสุด

ตัวชี้วัด

- อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองได้อย่างถูกต้อง ไพเราะ และเหมาะสมกับเรื่องที่อ่าน (ท ๑.๑ ม.๔-๖/๑)

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

- การอ่านออกเสียงบทร้อยแก้ว
- การอ่านออกเสียงบทร้อยกรอง

๑. การอ่านบทร้อยแก้ว

ร้อยแก้ว หมายถึง บทประพันธ์ที่เรียบเรียงด้วยภาษาที่ใช้เขียนหรือพูดกันทั่วไป ภาษาที่ใช้สำหรับร้อยแก้วไม่มีการบังคับสัมผัส หรือกำหนดจำนวนคำ เป็นภาษาที่ใช้สื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นสำคัญ

รูปแบบของงานเขียนประเภทร้อยแก้ว แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. **บันเทิงคดี** เป็นงานเขียนที่มีเนื้อหาหมิ่นเหม่เสนอเรื่องที่แต่งขึ้นจากจินตนาการ เพื่อความเพลิดเพลินเป็นหลัก เช่น นิทาน เรื่องสั้น นวนิยาย นิยายอิงพงศาวดาร นิทานชาดก

๒. **สารคดี** เป็นงานเขียนที่มีเนื้อหาหมิ่นเหม่เสนอข้อเท็จจริงที่เป็นความรู้ ข้อคิดเป็นหลัก เช่น ตำรา พงศาวดาร กฎหมาย จดหมายเหตุ พระราชหัตถเลขา จารึก คัมภีร์ศาสนา

๑.๑ หลักการอ่านออกเสียงบทร้อยแก้ว

เป็นการอ่านออกเสียงธรรมชาติอย่างเสียงพูดปกติเพื่อสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจเรื่องราวที่อ่านได้ มีหลักการ ดังนี้

๑. ศึกษาเรื่องที่อ่านให้เข้าใจโดยตลอดเสียก่อน ทั้งสาระสำคัญของเรื่องและข้อความบริบททุกข้อความ เพื่อจะแบ่งวรรคตอนในการอ่านได้อย่างเหมาะสม

๒. อ่านให้ถูกต้องตามอักขรวิธีทางภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาอื่น ๆ ที่รับมาใช้ในภาษาไทย รวมทั้งการอ่านคำตามความนิยม ทั้งนี้ให้ยึดหลักการอ่านคำจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นสำคัญ

๓. อ่านอย่างมีสมาธิและมั่นใจ ไม่อ่านผิด อ่านตก หรืออ่านเติม ขณะอ่านต้องควบคุมสายตาให้ไล่ไปตามตัวอักษรทุกตัวจากซ้ายไปขวา ด้วยความคล่องแคล่ว และรอบคอบ แล้วย้อนสายตาลับลงไปยังบรรทัดถัดไปอย่างแม่นยำ

๔. อ่านออกเสียงให้เป็นเสียงพูดอย่างธรรมชาติที่สุด โดยเน้นเสียงหนัก-เบา สูง-ต่ำ ตามลักษณะการพูดโดยทั่วไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่อ่านออกเสียงเป็นสำคัญ

การอ่านออกเสียงที่ถูกต้องชัดเจนเกิดจากการปลูกฝังการอ่านที่ดีและฝึกอ่านจนเกิดทักษะ

๕. อ่านออกเสียงให้ดังพอสมควร ให้เหมาะกับสถานที่และจำนวนผู้ฟัง ไม่ดังหรือค่อยจนเกินไป เพราะอาจทำให้ผู้ฟังเกิดความรำคาญหรือไม่สนใจ

๖. กำหนดความเร็วให้เหมาะสมกับผู้ฟังและเรื่องที่อ่าน ไม่อ่านเร็วหรือช้าเกินไป การอ่านเร็วเกินไปทำให้ผู้ฟังจับใจความไม่ทัน แต่การอ่านช้าเกินไปทำให้ผู้ฟังเกิดความรำคาญได้ ผู้อ่านจึงต้องพิจารณาพื้นความรู้ของผู้ฟังและพิจารณาประเภทของเรื่องที่อ่านด้วย

๗. อ่านให้ถูกจังหวะวรรคตอน ต้องอ่านให้จบคำและได้ใจความ ถ้าเป็นคำยาวหรือคำหลายพยางค์ ไม่ควรหยุดกลางคำหรือตัดประโยคจนเสียความ

๘. อ่านเน้นคำสำคัญและคำที่ต้องการ เพื่อให้เกิดจินตภาพที่ต้องการ ควรเน้นเฉพาะคำ ไม่ใช่ทั้งวรรคหรือทั้งประโยค เช่น

“พืมนิ่งงัน คำพูดของนักบวชลึกลับเข้าไปในความรู้สึก”

๙. เมื่ออ่านข้อความที่มีเครื่องหมายวรรคตอนกำกับ ควรอ่านให้ถูกต้องตามหลักภาษา ส่วนคำที่ใช้อักษรย่อต้องอ่านให้เต็มคำ เช่น

ทูลเกล้าฯ	อ่านว่า	ทูน-เกล้า-ทูน-กระ-หม่อม
พ.ศ.	อ่านว่า	พุทธ-ทะ-สะ-กะ-หฺราด

๑๐. เมื่ออ่านจบย่อหน้าหนึ่งควรผ่อนลมหายใจ และเมื่อขึ้นย่อหน้าใหม่ควรเน้นเสียง และทอดเสียงให้ช้าลงกว่าปกติเล็กน้อย เพื่อดึงความสนใจจากผู้ฟัง จากนั้นจึงใช้เสียงในระดับปกติ

๑.๒ การอ่านในใจ

การอ่านในใจ เป็นการทำความเข้าใจตัวอักษรและสัญลักษณ์ที่มีผู้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้อ่านต้องทำความเข้าใจโดยแปลความข้อมูลที่บันทึกไว้นั้นให้ตรงตามจุดประสงค์ของผู้บันทึก การอ่านในใจจึงเป็นการใช้สายตากวาดไปตามตัวอักษรและสัญลักษณ์ต่าง ๆ แล้วใช้ความคิดแปลความ ตีความสารที่อ่านนั้น เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความคิด และความบันเทิงอย่างครบถ้วน สมบูรณ์

ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้อ่านสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายในการอ่านไม่ว่าจะเป็นการอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อหาคำตอบ หรือเพื่อความบันเทิงนั้น ผู้อ่านต้องสามารถจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านได้ ต้องทราบว่าผู้เขียนกล่าวถึงอะไร มุ่งเสนอความคิดหลักว่าอย่างไร และควรหมั่นฝึกฝนการอ่านอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถจับใจความจากข้อความหรือเรื่องราวที่อ่านได้อย่างรวดเร็ว อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการแสวงหาความรู้หรือความบันเทิงในเวลาอันจำกัด

๒. การอ่านบทร้อยกรอง

ร้อยกรอง หมายถึง บทประพันธ์ที่เรียบเรียงถ้อยคำตามบัญญัติแห่งฉันทลักษณ์ คนไทยมีนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอนมาตั้งแต่โบราณ ด้วยเหตุนี้ ถ้อยคำสำนวนที่ใช้จึงมักมีเสียงสัมผัสคล้องจองกัน เช่น ก่อร่างสร้างตัว ขวดยากหมากแพง คดในข้องอในกระตูก จ่องหองพองชน และอีกประการคือ ภาษาไทยเป็นภาษาดนตรีมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ มีเสียงวรรณยุกต์ ๕ ระดับเสียง เมื่อนำมาเรียงร้อยเข้าด้วยกันแล้วจะก่อให้เกิดบทร้อยกรองหลายประเภท เช่น กาพย์ กลอน โคลง ร่าย ฉันท์ นอกจากนี้ ยังมีการนำบทร้อยกรองบางรูปแบบมาประสมกัน เช่น กาพย์ห่อโคลง กาพย์เห่ ลิลิต ซึ่งบทร้อยกรองที่คนไทยได้สร้างสรรค์มาแต่โบราณนี้ ล้วนงดงามด้วยวรรณศิลป์ทั้งสิ้น^๑

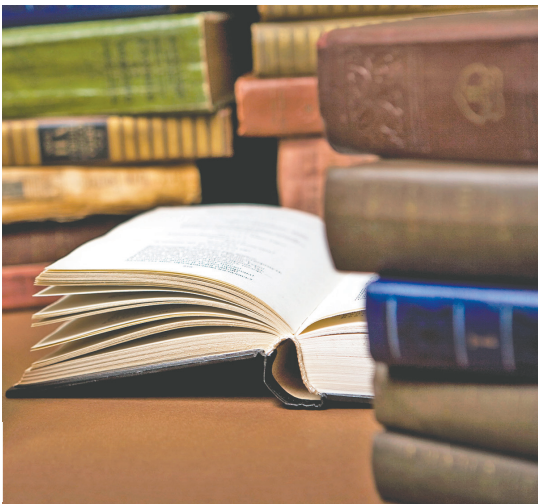
ดังนั้น การอ่านบทร้อยกรองให้มีความไพเราะ ผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งและมีอารมณ์ร่วมนั้น ผู้อ่านต้องอ่านออกเสียงเป็นทำนองต่าง ๆ ตามลักษณะฉันทลักษณ์ของบทร้อยกรองแต่ละประเภท ให้แตกต่างกันออกไป

๒.๑ ลักษณะของบทร้อยกรองประเภทต่าง ๆ

๑. โคลง เป็นคำประพันธ์ดั้งเดิมของไทย นิยมแต่งอย่างแพร่หลายอย่างน้อยราวต้นกรุงศรีอยุธยา สำหรับโคลงสี่สุภาพถือเป็นโคลงที่ได้รับอิทธิพลจากโคลงที่แพร่หลายในล้านนา แทนโคลงตันที่ใช้อยู่แต่เดิม ด้วยฉันทลักษณ์ที่ไม่ซับซ้อน จึงถือเอาโคลงสี่สุภาพเป็นพื้นฐานสำหรับการแต่งและอ่านคำประพันธ์ประเภทโคลงในปัจจุบัน

๒. ฉันท์ เป็นคำประพันธ์ประเภทหนึ่ง มีการบังคับเสียงหนักเสียงเบา (ครุ ลหุ) โดยอาจจำแนกลักษณะการแต่งออกเป็น ๒ ช่วง ได้แก่ ฉันท์รุ่นเก่า เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์ อนิรุทธคำฉันท์ ส่วนฉันท์ปัจจุบัน อาจพิจารณาว่าเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นต้นมา ที่มีการนำคำบาลีสันสกฤตมาใช้มากขึ้นคล้ายกับการบังคับครุ ลหุ ซึ่งลักษณะดังกล่าวมาสมบูรณ์ปรากฏชัดเจนในผลงานของนายชิต บุรทัต

๓. กาพย์ เป็นคำประพันธ์ประเภทหนึ่งของไทยที่นิยมแต่งมี ๓ ประเภท คือ กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉบัง ๑๖ และกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ ในสมัยโบราณนิยมแต่งกาพย์ทั้ง ๓ ประเภทนี้สลับกัน

วรรณคดีไทยแต่งด้วยคำประพันธ์หลากหลายประเภท ผู้อ่านจึงควรศึกษา ทำความเข้าใจ เพื่อจะได้ถ่ายทอดความงดงามทางภาษาได้อย่างครบถ้วน

^๑ปรับปรุงจาก หนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาภาษาไทย อ่านอย่างไรให้ได้รับ ระดับมัธยมศึกษา (น. ๓๐), โดย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔, โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

๔. กลอน เป็นคำประพันธ์ที่เกิดหลังสุด และเป็นที่ยอมรับแพร่หลายมากที่สุด ด้วยจังหวะและทำนองเฉพาะตัว คือ กลอน ๑ บท มี ๔ วรรค ได้แก่ วรรคสดับ วรรครับ วรรครอง และวรรคส่ง การอ่านคำกลอนจะเน้นให้เห็นสัมผัสนอกที่ถูกต้องชัดเจน และถ้ามีสัมผัสในเพิ่มเติมจะช่วยให้คำกลอนมีความไพเราะยิ่งขึ้น

๕. ร่าย เป็นคำประพันธ์ที่เก่าแก่ที่สุดของไทย ข้อบังคับมีเพียงคำสุดท้ายส่งสัมผัสไปยังวรรคถัดไป จะมีกี่วรรคก็ได้ ร่ายสุภาพจะมีวรรคละ ๕ คำ ส่วนร่ายยาวเป็นร่ายที่ไม่กำหนดจำนวนคำในวรรค แต่ละวรรคอาจมีคำมากน้อยแตกต่างกัน ถ้าเป็นร่ายสุภาพจะจบด้วยโคลงสองสุภาพหรือโคลงสามสุภาพ หากเป็นร่ายตันจะจบด้วยโคลงสองตันหรือโคลงสามตัน การกำหนดจังหวะในการอ่านร่ายชนิดต่าง ๆ จึงไม่แน่นอน คำประพันธ์ประเภทร่าย ประกอบด้วย ร่ายสุภาพ ร่ายโบราณ ร่ายตัน และร่ายยาว

๒.๒ การอ่านบทร้อยกรอง

บทร้อยกรองหรือกวีนิพนธ์ มีวิธีการอ่าน ๒ ลักษณะ ได้แก่ อ่านออกเสียงธรรมดาและอ่านทำนองเสนาะ

อ่านออกเสียงธรรมดา เป็นการอ่านออกเสียงพูดธรรมดาเหมือนอ่านออกเสียงร้อยแก้ว แต่ต้องเว้นจังหวะวรรคตอนให้ถูกต้องตามลักษณะบังคับของคำประพันธ์แต่ละชนิด มีการเน้นคำรับสัมผัสเพื่อเพิ่มความไพเราะ รวมทั้งสามารถสื่ออารมณ์ให้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาที่อ่านได้

อ่านทำนองเสนาะ เป็นการอ่านที่มีสำเนียงสูง-ต่ำ หนัก-เบา ยาว-สั้น มีการทอดเสียง เอื้อนเสียง เน้นจังหวะ เน้นสัมผัสในชัดเจนไพเราะ และทำให้เกิดอารมณ์คล้ายตาม ดังนั้น ผู้อ่านต้องมีสำเนียงและน้ำเสียงที่เหมาะสมกับลักษณะเนื้อความที่อ่าน เช่น บทเล้าโลม เกี้ยวพาราสี ตัดพ้อ โกรธเกรี้ยว คร่ำครวญ โศกเศร้า ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝนโดยเฉพาะ

๑) คุณสมบัติของผู้อ่าน

๑. มีความรู้เรื่องฉันทลักษณ์ของบทร้อยกรองที่จะอ่าน เพื่อให้สามารถอ่านได้อย่างถูกต้อง
๒. มีความช่างสังเกต รอบคอบ มีปฏิภาณไหวพริบดี
๓. มีทักษะและสมาธิในการอ่าน ไม่อ่านผิด อ่านตกหล่น หรือต่อเติม ทำให้เสียความไพเราะ
๔. มีความเพียรพยายาม ความอดทนในการฝึกฝนการอ่านอย่างสม่ำเสมอ
๕. มีความรักและสนใจการอ่านอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่ความแตกฉานในการอ่าน
๖. มีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าแสดงออก
๗. มีสุขภาพดี
๘. มีน้ำเสียงแจ่มใส อวัยวะในการออกเสียงไม่ผิดปกติ

๒) หลักเกณฑ์ในการอ่าน

๑. ศึกษาคำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ ให้เข้าใจถ่องแท้ จดจำรูปแบบ และข้อบังคับให้แม่นยำ ถ้าจำเป็นสามารถเขียนคณะ จำนวนคำ ครุ ลหุ กำกับลงในบทร้อยกรองได้

๒. อ่านบทร้อยกรองเป็นสำเนียงการอ่านร้อยแก้วธรรมดา อ่านออกเสียงดังชัดเจนให้ได้จังหวะ หรือช่วงเสียงตามรูปแบบร้อยกรองชนิดนั้น ๆ ออกเสียงคำต่าง ๆ ให้ถูกต้องชัดเจน โดยเฉพาะการอ่านตัว ร ล ตัวควบกล้ำ และออกเสียงให้ถูกต้องตามระดับเสียงวรรณยุกต์

๓. ฝึกอ่านทอดเสียงโดยอ่านผ่อนเสียงและผ่อนจังหวะให้ช้าลง เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการอ่านคำแต่ละคำให้ชัดเจน โดยให้ผู้อ่านฝึกลากเสียงให้ยาวออกไปเล็กน้อยแล้วจึงอ่านทอดเสียง

๔. อ่านใส่ทำนองเสนาะ ซึ่งมีลักษณะสำคัญ คือ การแบ่งช่วงเสียงของคำในวรรคในบาทและในบทได้ถูกต้อง สอดคล้องกับลักษณะวรรณศิลป์ที่มีอยู่ในบทร้อยกรองนั้น ๆ การใส่ทำนองเสนาะนี้ให้เลือกแบบแผนที่นิยมกันมาก ผู้อ่านต้องใช้ความสามารถเฉพาะตัวในการอ่าน โดยคำนึงถึงความไพเราะในการสื่ออารมณ์เป็นสำคัญ

๕. ฝึกอ่านบทร้อยกรองชนิดต่าง ๆ เพื่อให้รู้จังหวะ วรรคตอน ท่วงทำนอง ลีลา จนเกิดความแม่นยำในทำนองแล้ว จึงเพิ่มศิลปะในการอ่านที่จะทำให้การอ่านทำนองเสนาะเกิดความไพเราะยิ่งขึ้น โดยมีวิธีการ ดังนี้

- การทอดเสียง คือ วิธีการอ่านโดยผ่อนเสียง ผ่อนจังหวะให้ช้าลง
- การเอื้อนเสียง คือ การลากเสียงช้า ๆ เพื่อให้เข้าจังหวะและไ้วหางเสียงเพื่อความไพเราะ
- การครั้นเสียง คือ การทำเสียงให้สะดุดสะเทือน เพื่อความไพเราะ เหมาะสมกับบทร้อยกรองบางตอน
- การครวญเสียง คือ การสอดแทรกเสียงเอื้อน หรือสำเนียงครวญคร่ำ รำพัน ใช้ได้ทั้งกรณีที่ต้องการขอร้องวิงวอน หรือสำหรับอารมณ์โศก
- การหลบเสียง คือ การเปลี่ยนเสียงหรือหักเสียงหลบจากสูงลงไปต่ำ หรือจากเสียงต่ำขึ้นไปสูง ใช้ในกรณีการออกเสียงที่เกินความสามารถ
- การกระแทกเสียง คือ การลงเสียงในแต่ละคำให้หนักเป็นพิเศษ มักใช้บรรยายความโกรธ ความไม่พอใจ หรือเมื่อต้องการเน้นเสียงให้เห็นถึงเนื้อความที่เป็นการแสดงความรวดเร็ว ว่องไว รุนแรง^๒

^๒ ปรับปรุงจาก หนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาภาษาไทย อ่านอย่างไรให้ได้รส ระดับมัธยมศึกษา (น. ๓๔-๓๕), โดย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔, โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

๖. ฝึกการสื่ออารมณ์ให้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อความที่อ่าน ทำได้โดยการออกเสียง
หนัก-เบา ช้า-เร็ว สูง-ต่ำ กระแทกกระทั้น ทอดเสียงเนิบช้า โดยเปลี่ยนเสียงไปตามอารมณ์
ความรู้สึกของบทหรือกรองแต่ละวรรคแต่ละตอน

๓) วิธีการอ่าน

การอ่านทำนองเสนาะของคำประพันธ์แต่ละชนิดมีความแตกต่างกันด้านทำนอง ลีลา
การทอดเสียง ซึ่งการอ่านจะไพเราะหรือไม่ ขึ้นอยู่กับน้ำเสียงและความสามารถของผู้อ่าน
โดยการอ่านทำนองเสนาะมีเครื่องหมายวรรคตอนในการอ่าน ดังนี้

- เครื่องหมาย / หมายถึง การหยุดเว้นช่วงจังหวะสั้น ๆ
- เครื่องหมาย // หมายถึง การหยุดเว้นช่วงจังหวะที่ยาวกว่าเครื่องหมาย /

๓.๑) การอ่านกลอนสุภาพ

๑. การแบ่งช่วงเสียง หลวงธรรมาภิมณฑ์ (เถิก จิตรภัก) กวีในสมัยรัชกาลที่ ๕
ได้กล่าวถึงลีลาของกลอนสุภาพ หรือจังหวะของกลอนสุภาพไว้ ดังนี้

ประชุมลำนํ้า

ผู้แต่ง : หลวงธรรมาภิมณฑ์ (เถิก จิตรภัก)

กลอนสุภาพ/แปดคำ/ประจำบ่อน//	อ่านสามตอน/ทศวรรค/ประจักษ์แลลง//
ตอนต้นสาม/ตอนสอง/สองแสดง//	ตอนสามแจ้ง/สามคำ/ครบจำนวน//
กำหนดบท/ระยะ/กะสัมผัส//	ให้ฟาดฟัด/ชัดความ/ตามกระสวน//
วางจังหวะ/กะทำนอง/ต้องกระบวน//	จึงจะชวน/ฟังเสนาะ/เพราะจับใจ

(หลวงธรรมาภิมณฑ์ (เถิก จิตรภัก), ๒๔๗๒)

เนื่องจากกลอนสุภาพวรรคหนึ่งอาจมีจำนวนคำ ๖-๙ คำ มิได้มี ๘ คำเสมอไป
ดังนั้น ถ้าจะอ่าน “ตอนต้นสาม ตอนสอง สองแสดง ตอนสามแจ้ง สามคำ ครบจำนวน” ก็คงจะไม่ได้
ต้อง “กำหนดบท ระยะ กะสัมผัส” และ “วางจังหวะ กะทำนอง ต้องกระบวน” “จึงจะชวน ฟังเสนาะ
เพราะจับใจ”

๒. การเอื้อนเสียงทอดเสียง การอ่านทำนองเสนาะ นิยมอ่านเสียงสูง ๒ วรรค
ในวรรคที่ ๑ และ ๒ ลดเสียงต่ำลงในวรรคที่ ๓ และลดเสียงต่ำลงไปอีกจนเป็นเสียงพื้นระดับต่ำ
ในต้นวรรคที่ ๔ การทอดเสียง นิยมทอดเสียงระหว่างวรรคไปยังคำรับสัมผัสซึ่งเป็นตำแหน่งที่
แบ่งช่วงเสียงด้วย ทั้งนี้การออกเสียงสูงต่ำ สั้นยาว หนักเบา และการทอดเสียง ต้องพิจารณาลีลา
และเนื้อความของบทหรือกรองประกอบด้วย

ตัวอย่างการอ่าน
ออกเสียงทำนองเสนาะ

ข้อควรคำนึงในการอ่านกลอน

- ๑. อ่านให้ถูกทำนองของกลอนประเภทนั้น ๆ
- ๒. อ่านออกเสียงคำให้ถูกต้องตามอักขรวิธี ออกเสียงตัว ร ล ตัวควบกล้ำ
และเสียงวรรณยุกต์ให้ถูกต้อง
- ๓. อ่านคำให้เอื้อสัมผัสในเพื่อเพิ่มความไพเราะ

ตัวอย่าง

คิดถึงบาทบพิตรอดิศร	อ่านว่า	อะ-ดิด-สอน	เพื่อเอื้อสัมผัสกับคำว่า บพิตร
ข้าอุตสาห์มาเคารพอภิวันท์	อ่านว่า	อบ-พิ-วัน	เพื่อเอื้อสัมผัสกับคำว่า เคารพ
บุญบันดาลดลจิตพระธิดา	อ่านว่า	ทิด-ดา	เพื่อเอื้อสัมผัสกับคำว่า จิต

๔. ต้องสื่ออารมณ์ให้เหมาะสมกับเนื้อความ เช่น เนื้อความบรรยายธรรมชาติ
ควรอ่านด้วยเสียงเนิบนุ่ม กังวาน แจ่มใส ชัดเจน ความดังของเสียงประมาณ ๓ ใน ๔ ของเสียงตน
ส่วนบทต้นต้นต้องอ่านด้วยลีลาช้าบ้าง เร็วบ้าง ดังบ้าง ค่อยบ้าง ตามความหมายของเนื้อความ
และเพื่อให้สื่ออารมณ์ถึงผู้ฟัง

๕. อ่านให้ถูกช่วงเสียงหรือจังหวะของกลอน และต้องคำนึงถึงความเหมาะสม
ความถูกต้องตามเนื้อความของบทกลอนที่อ่านด้วย มิฉะนั้นอาจสื่อความหมายผิด

ตัวอย่าง

แขกเต้าจับเต่าร้างร้อง	เหมือนร้างห้องมาหยารัศมี
ควรอ่าน	แขกเต้า/จับเต่าร้าง/ร้อง
หากอ่าน	แขกเต้า/จับเต่า/ร้างร้อง
	จึงจะได้ความ เพราะเต่าร้างเป็นชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่ง
	ถูกตามจังหวะของกลอน แต่ความหมายจะผิดไป

๓.๒) การอ่านกาพย์

๑. กาพย์ยานี ๑๑

(๑) การแบ่งช่วงเสียงหรือจังหวะของกาพย์ยานี ๑๑

วรรคหน้า ๕ คำ อ่านแบ่งเสียง ๒ ช่วง เป็น ๐๐/๐๐๐
วรรคหลัง ๖ คำ อ่านแบ่งเสียง ๒ ช่วง เป็น ๐๐๐/๐๐๐

ตัวอย่าง

กาพย์เห่เรือ

ผู้ทรงพระนิพนธ์ : เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร

พระเสด็จ/โดยแดนชล//	ทรงเรือต้น/งามเฉิดฉาย//
กึ่งแก้ว/แพรวพรรณราย//	พายอ่อนหยับ/จับงามมอญ//
นาวา/แน่นเป็นขนด//	ล้วนรูปสัตว์/แสนยากกร//
เรือเร็ว/ทิวธงสลอน//	สาครลั่น/ครันครื้นฟอง

(ราชบัณฑิตยสภา, ๒๔๗๒)

(๒) การเอื้อนเสียงทอดเสียง การอ่านนิยมนอ่านทอดเสียงตามตำแหน่งที่ส่งรับสัมผัสและเอื้อนระหว่างท้ายวรรค

๒. กาพย์ฉบัง ๑๖

(๑) การแบ่งช่วงเสียงหรือจังหวะของกาพย์ฉบัง ๑๖

วรรคที่ ๑ และ ๓ มีวรรคละ ๖ คำ อ่านแบ่งเสียง ๓ ช่วง เป็น ๐๐/๐๐ /๐๐
วรรคที่ ๒ มี ๔ คำ อ่านแบ่งเสียง ๒ ช่วง เป็น ๐๐/๐๐

ตัวอย่าง

กาพย์เรื่องพระไชยสุริยา

ผู้แต่ง : สุนทรภู่

กลางไพร/ไถ่ขัน/บรรเลง//	ฟังเสียง/เพียงเพลง//
ขอแจ้ง/จำเรียง/เวียงวัง//	
ยุงทอง/ร้องกะไต้/โห่งดัง//	เพียงซ้อง/กลองระฆัง//
แตรสังข์/กังสดาล/ขานเสียง	

(สุนทรภู่, ๒๕๑๖)

(๒) การเอื้อนเสียงทอดเสียง การอ่านนิยมนอ่านทอดเสียงตามตำแหน่งที่ส่งรับสัมผัสและเอื้อนระหว่างท้ายวรรค

๓. กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

(๑) การแบ่งช่วงเสียงหรือจังหวะของกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

มี ๗ วรรค วรรคละ ๔ คำ อ่านแบ่งเสียง ๒ ช่วง เป็น ๐๐/๐๐

ตัวอย่าง

กาพย์เรื่องพระไชยสุริยา

ผู้แต่ง : สุนทรภู่

มีดา/รากร//	วันนั้น/จันทร์//
เห็นสิ้น/ดินฟ้า//	เป็นบ/ริวาร//
มาลี/คลี่บาน//	ในป่า/ท่าธาร//
	ใบก้าน/อรชร

(สุนทรภู่, ๒๕๑๖)

(๒) การเอื้อนเสียงทอดเสียง นิยมเอื้อนเสียงคำท้ายวรรค โดยเฉพาะท้ายวรรคที่ ๖ รวมถึงคำรับส่งสัมผัสและเมื่อจะขึ้นบทใหม่

ข้อควรคำนึงในการอ่านกาพย์

๑. อ่านให้ถูกต้องตามอักขรวิธี เช่น

- การอ่านคำที่ประสมด้วยสระเสียงสั้นและสระเสียงยาวให้ชัดเจน
- การอ่านพยัญชนะบางตัว เช่น ฤ ฦ ฑ และคำควบกล้ำ ควรศึกษาให้ดีว่าอ่านออกเสียงอย่างไร ทั้งนี้ต้องพิจารณาเรื่องการอ่านเอื้อนสัมผัสและรับสัมผัส
- การอ่านให้ถูกต้องตามเสียงวรรณยุกต์ เช่น เมื่อไร ไม่อ่านเป็น เมื่อไหร่

๒. อ่านให้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ เพราะจังหวะทำนองของกาพย์แต่ละประเภทแตกต่างกัน จึงควรศึกษาให้เข้าใจเพื่ออ่านได้อย่างถูกต้อง

๓. ใช้น้ำเสียงในการอ่านให้สอดคล้องกับคำและเนื้อความ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกคล้อยตามและเกิดจินตภาพ เช่น เนื้อความบรรยายธรรมชาติควรอ่านด้วยน้ำเสียงนุ่มกังวาน แจ่มใส เนื้อความตื่นเต้นควรอ่านด้วยลีลาซ้ำบ้าง เร็วบ้าง ดังบ้าง ค่อยบ้าง

๔. ใช้เสียงในการอ่านอย่างมีศิลปะ เช่น

- การเอื้อนเสียง ทั้งเสียงคำเป็นและเสียงคำตาย ควรลากเสียงให้เข้าจังหวะและไวยากรณ์เสียงให้ไพเราะ
- การทอดเสียง ในบทที่อ่านกำลังจะจบ ควรฝีกออกเสียงให้แนบเนียนเพื่อให้เกิดความไพเราะ
- การรวบคำ ควรฝึกให้ลงจังหวะได้พอดี
- การเชื่อมเสียง ในกรณีที่บทอ่านมีเครื่องหมายยัติภังค์ ควรฝึกการอ่านออกเสียงให้ต่อเนื่องกัน เพื่อให้ผู้ฟังจะได้เข้าใจความหมายของคำได้ถูกต้อง

๓.๓) การอ่านโคลงสี่สุภาพ

๑. การแบ่งช่วงเสียงหรือจังหวะของโคลงสี่สุภาพ

วรรคหน้า ๕ คำ อ่านแบ่งเสียง ๒ ช่วง เป็น ๐๐/๐๐๐ หรือ ๐๐๐/๐๐
วรรคหลัง ๒ คำ อ่าน ๑ ช่วง ถ้ามีคำสร้อยอ่าน ๒ ช่วง เป็น ๐๐/๐๐
วรรคหลังบาทที่ ๔ มี ๔ คำ อ่านแบ่งเสียง ๒ ช่วง เป็น ๐๐/๐๐

ตัวอย่าง

ลิลิตพระลอ

ผู้แต่ง : ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

เสียงกุกเสียง/เล่าอ้าง//	อันใด/พี่เอย//
เสียงย่อมยอ/ยศใคร//	ทั่วหล้า//
สองเชือก/หลับไหล//	ลืมนั้น/ฤๅพี่//
สองพี่คิด/เองอ้า//	อย่าได้/ถามเฝ้า

(กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓)

๒. การเอื้อนเสียงทอดเสียง นิยมอ่านเอื้อนเสียงท้ายวรรคแรกของแต่ละบาท และในบทที่ ๒ อาจเอื้อนเสียงได้ถึงคำที่ ๑ คำที่ ๒ ของวรรคที่ ๒ และบาทที่ ๔ ระหว่างคำที่ ๒ กับคำที่ ๓ ของวรรคที่ ๒ และทอดเสียงตามตำแหน่งรับสัมผัส

ข้อควรคำนึงในการอ่านโคลงสี่สุภาพ

๑. อ่านให้ถูกต้องตามข้อบังคับของคำเอก คำโท โคลงสี่สุภาพมีคำเอก ๗ แห่ง คำโท ๔ แห่ง คำเอกนั้นสามารถใช้คำตายแทนได้ เวลาอ่านผู้อ่านต้องคำนึงถึงตำแหน่งของคำเอกและคำโท แล้วตรวจสอบว่าคำในตำแหน่งนั้นควรอ่านอย่างไรจึงจะถูกฉันทลักษณ์

ตัวอย่าง

โคลงโลกนิติ

ผู้ทรงพระนิพนธ์ : สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร

นกแร้งบินได้เพื่อ	เวหา
หมู่จระเข้เต่าปลา	พึ่งน้ำ
เชื่องใจพึ่งราชา	จอมราช
ลูกอ่อนอ่อนกลืนกล้ำ	เพื่อน้ำนมแรง

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร, ๒๕๑๔)

๒. อ่านให้ถูกต้องตามลักษณะของการใช้คำยัติภังค์ ทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏเครื่องหมาย ผู้อ่านจึงต้องพิจารณาคำที่ใช้ในโคลงให้เข้าใจ เพื่ออ่านให้ผู้ฟังทราบว่าเป็นคำใด

ตัวอย่าง

โคลงนิราศสุพรรณ

ผู้แต่ง : สุนทรภู่

ลำภูดูหึ่งห้อย	พรอยพราย
เหมือนเม็ดเพชรรัตน์ราย	รอบก้อย
วับวับจับเนตรสาย-	สวาทสบ เนตรเอย
วับเช่นเห็นหึ่งห้อย	หับหม่านนานเห็น

(สุนทรภู่, ๒๕๑๐ก)

บาทที่ ๓ มีคำยัติภังค์ ๑ คำ คือ “สายสวาท” ดังนั้น จังหวะที่ตกหลังคำว่า “สาย” จึงทอดเสียงได้น้อยที่สุด เพราะต้องอ่านคำถัดไปให้ผู้ฟังทราบว่าคำคู่นี้คือคำว่าอะไร

๓. ใช้น้ำเสียงในการอ่านให้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อความ เพื่อดึงดูดให้ผู้ฟังคล้อยตามบทประพันธ์ ทั้งยังทำให้ผู้ฟังเกิดภาพพจน์และอารมณ์ร่วมได้ง่าย เช่น

- การอ่านบทรัก บทนิราศ ควรปรับเสียงให้นุ่มนวลและเบากว่าเสียงปกติ
- การอ่านบทเศร้า ควรครั้นเสียง ครวญเสียง อ่านช้า และหนักกว่าปกติ
- การอ่านบทดลกขบขัน ควรใช้เสียงให้มีชีวิตชีวา เน้นคำสำคัญให้เด่นชัด
- การอ่านบทกล่าวเกินจริง ควรใช้เสียงปกติ เน้นคำให้ความหมายเกินจริง

๔. เมื่อจะจบตอนที่อ่านต้องชะลอจังหวะให้ช้าลงกว่าเดิม แล้วทอดเสียงยาวกว่าทุกครั้งตรงคำรองสุดท้ายและคำสุดท้าย เพื่อให้ผู้ฟังทราบว่ากำลังจะจบตอนที่อ่าน

๓.๔) การอ่านฉันท

๑. อินทรวีเชียรฉันท ๑๑

(๑) แผนผังอินทรวีเชียรฉันท ๑๑

แผนผัง

บาทที่ ๑	~ ~ จ ~	~~~~~	จ จ ~ จ ~
บาทที่ ๒	~ ~ จ ~	~~~~~	จ จ ~ จ ~

(๒) การแบ่งช่วงเสียงหรือจังหวะของอินทรวีเชียรฉันท ๑๑

วรรคหน้า ๕ คำ อ่านแบ่งเสียง ๒ ช่วง เป็น ๐๐/๐๐๐

วรรคหลัง ๖ คำ อ่านแบ่งเสียง ๒ ช่วง เป็น ๐๐๐/๐๐๐

ตัวอย่าง

สามัคคีเภทคำฉันท์

ผู้แต่ง : ชิต บุรทัต

บงเนื้อ/ก็เนื้อเต็น//	พิศเส้น/สรีร์รว//
ท้าวร้าง/และทั้งตัว//	ก็ระริก/ระริวไหว//
แลหลัง/ละลามโล//	หิตไ้อ์/เลอะหลังไป//
เพ่งผาด/อนาถใจ//	ระกระร่อย/เพราะร่อยหวาย

(กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๐๕)

(๓) การเอื้อนเสียงทอดเสียง นิยมเอื้อนที่ ๒ คำ ทำยวรรคที่ ๒ ของบาทที่ ๑ และทำยวรรคที่ ๑ ของบาทที่ ๒ แต่ทั้งนี้ต้องดูความเหมาะสมของเสียงของคำในแต่ละวรรคด้วย

๒. วสันตดิถีฉันท ๑๔

(๑) แผนผังวสันตดิถีฉันท ๑๔

แผนผัง

บาทที่ ๑	~ ~ จ ~ จ จ ~	~~~~~	จ จ ~ จ ~
บาทที่ ๒	~ ~ จ ~ จ จ ~	~~~~~	จ จ ~ จ ~

(๒) การแบ่งช่วงเสียงหรือจังหวะของวสันตดิถีฉันท ๑๔

วรรคหน้ามี ๘ คำ อ่านแบ่งเสียง ๓ ช่วง เป็น ๐๐/๐๐/๐๐๐๐

วรรคหลังมี ๖ คำ อ่านแบ่งเสียง ๒ ช่วง เป็น ๐๐๐/๐๐๐

ตัวอย่าง

อิสรหาคำฉันท์

ผู้แต่ง : พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์)

เรื่องรอง/พระมน/ทิวพิจิตร//	กลพิศ/พิมานบน//
ก่องแก้ว/และกาญ/จนระคน//	รุจิเรข/อลงกรณ์//
ช่อฟ้า/ก็เพ็ญ/กลจะพิศ//	ดลปาก/ทิมัมพร//
บราลี/พิไล/พิศบรร//	นภศูล/ส้างลอย

(กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๑)

(๓) การเอื้อนเสียงทอดเสียง นิยมเอื้อนเสียงที่ทำยวรรคที่ ๒ ของบาทที่ ๒ และระหว่างคำที่ ๕ คำที่ ๖ ของวรรคที่ ๒ บาทที่ ๑ และบาทที่ ๒

ข้อควรคำนึงในการอ่านฉันท

๑. ต้องศึกษาลักษณะของฉันทลักษณะให้เข้าใจ ต้องรู้คำครุ คำลหุ และคณะของฉันทแต่ละประเภท

๒. การแบ่งจังหวะในการอ่านฉันท์ต้องแม่นยำ ถูกต้อง หากคำใดมีเครื่องหมายยัติภังค์คั่น ต้องอ่านคำเต็มก่อนแล้วจึงอ่านตามคณะฉันท์

ตัวอย่าง

สูงลิ่วละลานน-	ยนพันประมาณหมาย
สูง-ลิ่ว/ละ-ลาน-นัย//	ยะ-นะ-พัน/ประ-มาน-หมาย

๓. คำที่รับสัมผัสกันต้องอ่านเน้นเสียงให้ชัดกว่าปกติ ถ้าเป็นสัมผัสนอกต้องทอดเสียงให้มีจังหวะยาวกว่าปกติ ดังตัวอย่างที่อ่านเน้นเสียงคำว่า กุด สุด ดังนี้

ตัวอย่าง

ข้าแต่พระจอมจุฬมกุฏ	บริสุทธิกำจาย
ข้า-แต่/พระ-จอม/จุ-ละ-มะ-กุด//	บอ-ริ-สุด/ทิ-กำ-จาย

๔. ไม่อ่านเอื้อนเสียงที่คำลหุ เพราะมีเสียงเบาและสั้น

๕. การใส่ทำนอง ต้องเอื้อนทำนองให้ถูกต้องตามประเภทของฉันท์แต่ละชนิด

๖. การใส่อารมณ์ ต้องฝึกฝนการถ่ายทอดอารมณ์และน้ำเสียงให้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง โดยพยายามไว้จังหวะในบทและบาทของฉันท์ จึงจะทำให้การอ่านฉันท์ไพเราะน่าฟัง

๗. การอ่านตอนจบของบทต้องเอื้อนเสียงและทอดจังหวะให้ช้าลงจนกระทั่งจบ

๓.๕) การอ่านร่าย

๑. ร่ายยาว

(๑) การแบ่งช่วงเสียงหรือจังหวะของร่ายยาว ร่ายยาวในแต่ละวรรคมักมีคำเกิน ๕ คำ ผู้อ่านควรแบ่งช่วงเสียงตามกลุ่มคำที่จบความหนึ่ง หรืออ่านติดต่อกันให้จบวรรค เน้นเสียงคำที่รับสัมผัสเพื่อให้ได้รับรสจากเสียงสัมผัส

ตัวอย่าง

มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ ๓ ทานกัณฑ์

ผู้แต่ง : สำนักวัดถนน

ราชา สฤชโย/ปางเมื่อพระทูลกระหม่อมจอมนราธิบติศรีสุชัย/ได้ฟังพระโอรส
ทูลรำพึง/พระทัยเธอเราร้อนที่ประหนึ่งว่าจะผ่อนให้/แล้วจึงผินพระพักตร์มาตรัส
ปราศรัย/กับพระสุณิสาศรีสะไภ้ว/มัทรีเอ๋ย/พาพ่อชาลีมาไย/จะไปด้วยผัวหรือพระลูกรัก/
อนิจจาหนีจาเอ๋ย/ไม่ควรเลยจะประดักประเดิด/ดูเอาเถิดไม่เกรงกลัว/เจ้าโอรสพ่อหรือว่า
ขับผัวจากบุรี/มัทรีจะไปด้วยผัวก็เป็นได้/พระลูกเอ๋ย/อย่าไปเลยฟังพ่อว่า

(กรมศิลปากร, ๒๕๑๖)

(๒) การเอื้อนเสียงทอดเสียง ส่วนมากนิยมเอื้อนท้ายวรรคเมื่อจบความหนึ่ง และเอื้อนที่กลางวรรคสุดท้ายซึ่งเป็นวรรคจบร่าย

๒. ร่ายสุภาพ

(๑) การแบ่งช่วงเสียงหรือจังหวะของร่ายสุภาพ วรรคหนึ่งมี ๕ คำ แบ่งช่วงเสียง ๒ ช่วงเป็น ๐๐๐/๐๐ ในบางแห่งอาจแบ่ง เป็น ๐๐/๐๐๐ เพื่อไม่ให้คำฉีก

ตัวอย่าง

นิราศนรินทร์

ผู้แต่ง : นรินทร์เบศร์ (อิน)

ศรีสิทธิ์/พิศาลภพ/	เลอหล้าลบ/ลุ่มสวรรค์/	จรรโลงโลก/กว้างกว้าง/
แผนแผ่นผ้า/เมืองเมรุ/	ศรีอยุธยา/แย้มฟ้า/	แจกแสงจ้า/เจิดจันทร/
เพ็ญรพิพรรณ/ผ่องด้าว/	ขุนหาญห้าว/แห่นบาท/	สระทุกขราษฎร์/รอนเสียน/
สายเค็กเหลียน/ลงหล้า/	ราญราบน้า/เกริน/	เชิญข้าวอิน/ยอบตัว/
ควบค้อมหัว/ไหวละล้า/	ทุกไทน้าว/มัลย์น้อม/	ขอออกอ้อม/มาอ่อน/
ผ่อนแผ่นดิน/ให้ผาย/	ขยาย/แผ่นฟ้าให้แผ้ว/	เลี้ยงทแกล้ว/ให้กล้า/
พระยศไท้/เทิดฟ้า/	เฟื่องฟู/ทศธรรม/	ท่านแฮ

(กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๔๙๙)

(๒) การเอื้อนเสียงทอดเสียง การอ่านร่ายเมื่ออ่านถึงคำรับสัมผัส ผู้อ่านต้องเน้นเสียงหรือทอดเสียงให้เหมาะกับเนื้อความ และต้องทอดเสียงท้ายวรรคทุกวรรค เมื่ออ่านถึงตอนจบซึ่งจบด้วยโคลงสอง ให้เอื้อนเสียงท้ายวรรคให้ยาวนานกว่าทอดเสียงท้ายวรรคอื่น ๆ เพื่อให้ผู้ฟังทราบว่าเป็นเรื่องที่ฟังอยู่กำลังจะจบ

ข้อควรคำนึงในการอ่านร่าย

๑. การอ่านร่ายทุกชนิดจะมีทำนองเหมือนกัน คือ ทำนองสูงอ่านด้วยเสียงระดับเดียวกัน การลงจังหวะอยู่ที่ท้ายวรรคทุกวรรค ส่วนจะอ่านด้วยลีลาช้าเร็วเพียงใดขึ้นอยู่กับอารมณ์ที่ปรากฏตามเนื้อความ แต่เมื่ออ่านพบคำที่มีเสียงสูงจะนิยมอ่านหลบเสียงลงต่ำให้อยู่ในระดับเสียงอ่านปกติและต้องทอดเสียงท้ายวรรคทุกวรรค

๒. ร่ายส่วนใหญ่จะมีวรรคละ ๕ คำ ซึ่งไม่มีปัญหาในการอ่านให้จบวรรคภายใน ๑ ช่วงลมหายใจ ยกเว้นร่ายยาว ซึ่งแต่ละวรรคมักมีคำเกินกว่า ๕ คำ หรือเกินกว่า ๑ ช่วงลมหายใจ ผู้อ่านจะต้องใช้วิจารณญาณตัดสินว่าควรจะหยุดผ่อนลมหายใจช่วงใด ต้องฝึกฝนการกักลมหายใจ เพื่ออ่านให้จบวรรค

๓. การใส่อารมณ์ในการอ่านร่าย ผู้อ่านจะต้องพิจารณาลักษณะเนื้อความเป็นประเภทใด เพื่อให้ใช้น้ำเสียงในการอ่านได้เหมาะสมสัมพันธ์กับอารมณ์และเนื้อความ ทำให้กระทบใจผู้อ่าน เช่น

- เนื้อความแสดงอารมณ์เศร้า น้ำเสียงควรเบาลง สั้นเครือ จังหวะการอ่าน

ช้าลงกว่าปกติ

- เนื้อความแสดงอารมณ์โกรธ น้ำเสียงควรหนักแน่น เน้นเสียงดังกว่าเดิม

กระชับ สั้น ห้วน

- เนื้อความบรรยายการรบการต่อสู้ น้ำเสียงดังหนักแน่น ห้วน กระชับ
- เนื้อความตัดพ้อต่อว่า น้ำเสียงต่ำ เน้นบ้าง สะบัดเสียงบ้าง
- เนื้อความสั่งสอน น้ำเสียงปานกลางไม่เบาไม่ดังเกินไป เน้นเสียงที่คำสอน

แต่ไม่ห้วน

๔. การอ่านตอนจบของรายทุกชนิด ผู้อ่านต้องทอดเสียงให้ยาวนานกว่าการทอดเสียงท้ายวรรคอื่น ๆ เพื่อให้ผู้ฟังทราบว่าเรื่องที่ฟังอยู่กำลังจะจบ

๒.๓ การอ่านและพิจารณาบทร้อยกรอง

การอ่านบทร้อยกรองมีแนวทางในการอ่านและพิจารณาตามองค์ประกอบ ดังนี้

๑) **เนื้อหาสาระ** บทร้อยกรองที่ดีมีคุณค่าจะต้องมีเนื้อหาที่แสดงความรู้สึกรักนึกคิดที่เป็นประโยชน์แก่การดำรงชีวิต ผู้อ่านต้องหาคำตอบให้ได้ว่าได้รับอะไรจากการอ่านบทร้อยกรองนั้นบ้าง

๒) **รูปแบบ** หมายถึง ลักษณะการประพันธ์หรือฉันทลักษณ์ และศิลปะในการประพันธ์ได้แก่

๑. ลักษณะการประพันธ์ ผู้อ่านควรทราบว่าบทร้อยกรองที่อ่านเป็นคำประพันธ์ชนิดใด ผู้ประพันธ์ประพันธ์ตามกฎเกณฑ์หรือไม่ เลือกใช้ฉันทลักษณ์ได้เหมาะสมกับเนื้อหาหรือไม่

๒. ศิลปะการประพันธ์ การพิจารณาศิลปะการประพันธ์ควรพิจารณาในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

- การสรรคำ ถ้อยคำที่ใช้ในบทร้อยกรองมักเป็นคำที่มีลักษณะพิเศษ นอกจากนี้การสรรคำควรสอดคล้องกับเนื้อหาและรูปแบบ จึงจะเกิดความกลมกลืนมีศิลปะ เช่น ถ้ากวีใช้ศัพท์ว่า ทิวา ราตรี บุรุษ นางลักษณ์ ก็จะได้เห็นว่าเนื้อหาและรูปแบบจะต้องเป็นร้อยกรองที่ค่อนข้างวิจิตรบรรจง หากใช้คำธรรมดาต้องใช้กับคำประพันธ์ประเภทกลอน ร่าย กาพย์ เช่น ตรากตรำ ลำเค็ญ ชมชาน

- การใช้ภาพพจน์ ภาพพจน์ที่กวีใช้มีหลายชนิด เช่น

อุปมา การเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง เช่น สวยเหมือนนางฟ้า

อุปลักษณ์ การเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ขอเป็นเกือกทอง

รองบาท

บุคคลวัต การสมมติสิ่งต่าง ๆ ให้มีกิริยาอาการ ความรู้สึกเหมือนมนุษย์ เช่น

ทะเลไม่เคยหลับไหล

ศัพท์พจน์ การใช้คำเพื่อเลียนเสียงธรรมชาติ เช่น ครื้นครื้นคลื่นฟิรุณทั่วหล้า

- ความไพเราะ รสของบทร้อยกรองอยู่ที่เสียง ซึ่งเกิดจากกลวิธีการซ้ำคำ การซ้ำวลี การเล่นคำ การเล่นสัมผัส และลีลาจังหวะ เช่น

ตัวอย่าง

ภาพพิมพ์ใจสองฝั่งเจ้าพระยา

ผู้แต่ง : นิภา บางยี่ขัน

ระรินระรินชื่นชมด้วยลมพลิว

ละลิวละลิวคลื่นครื่นผวา

ละลอกเรื่อยกระทบกระแทงฝั่งสุธา

ละลานตาระวิวาบอาบในที่

(ยุร กมลเสรีรัตน์, ๒๕๖๕)

คำ ระริน หมายถึง ชื่น สบายใจจากสายลมที่พัดผ่าน ลิว ลิว หมายถึง คลื่นที่เคลื่อนไปโดยเร็วเป็นระลอกกระทบฝั่ง มองดูสวยงาม ตื่นตา เป็นศิลปะการสรรคำมาใช้ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพตาม

- ความหมายลึกซึ้งกินใจ บทร้อยกรองในบางครั้งอาจใช้คำธรรมดาที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อนำมาร้อยเรียงเป็นบทร้อยกรองก็สามารถสื่อความหมายที่ลึกซึ้งกินใจได้ เช่น “บทนมัสการมาตาปิตุคุณ” ที่กล่าวถึงบิดามารดาที่เฝ้าเลี้ยงลูกจนเติบโต โดยไม่คิดถึงความลำบากของตน พระคุณของท่านทั้งสองทดแทนอย่างไรก็ไม่หมด

ตัวอย่าง

นมัสการมาตาปิตุคุณ

ผู้แต่ง : พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

ข้าขอบบชนกคุณ

ชนนี้เป็นค้ำมูล

ผู้ก่อบุญกุศลพูน

ผดุงจวบเจริญวัย

พุ่มพิกทฤษฎนอม

บ บำราศนิราไกล

แสนยากเท่าไร ๆ

บ คติยากลำบากกาย

ตราทนระคนทุกข์

ถนอมเลี้ยง ฤ รุ้วาย

ปกป้องซึ่งอันตราย

จนได้รอดเป็นกายา

เปรียบหนักชนกคุณ

ชนนี้คือภูผา

ใหญ่พื้นพสุธรธา

ก็ บ เทียบ บ เทียมทัน

เหลือที่จะแทนทด

จะสนองคุณนันท

แท้บูชในยอน

อุดมเลิศประเสริฐคุณ

(กรมตำรา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๗)

การอ่านเป็นทักษะการสื่อสารที่สำคัญและจำเป็น เพราะเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เพื่อให้เป็นคนทันโลกทันเหตุการณ์ ผู้อ่านควรคำนึงถึงหลักการอ่านให้สอดคล้องกับลักษณะการอ่าน เช่น หากเป็นการอ่านออกเสียงจะทำให้เสียงนั้นน่าฟัง ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตาม หากเป็นการอ่านในใจ ผู้อ่านจะได้รับความรู้ ความบันเทิงอย่างแท้จริง ผู้อ่านจึงต้องหมั่นฝึกฝนอยู่เสมอ เพื่อให้สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปสาระสำคัญ ตอนที่ ๑ หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑
การอ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรอง

คำถาม

พัฒนาการคิด

๑. การอ่านออกเสียงยังเป็นทักษะที่จำเป็นในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร
๒. การศึกษาฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์แต่ละประเภทก่อนอ่านบทร้อยกรอง เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านและผู้ฟังอย่างไร
๓. ปัจจัยในการอ่านที่ช่วยสร้างบรรยากาศให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามมีอะไรบ้าง อธิบายพร้อมยกตัวอย่างสถานการณ์

กิจกรรม

การเรียนรู้เชิงรุก

สมรรถนะสำคัญสำหรับผู้เรียน

ความสามารถด้าน	☒ การสื่อสาร
☒ การคิด	☐ การแก้ปัญหา
☒ การใช้ทักษะชีวิต	☐ การใช้เทคโนโลยี

๑. จับคู่กันสืบค้นบทร้อยกรองตามความสนใจมาฝึกอ่านเป็นทำนองเสนาะให้ถูกต้องตามขั้นตอนการอ่าน แล้วผลัดกันติชมหรือให้ข้อเสนอแนะซึ่งกันและกัน โดยคำนึงถึงการสื่อความหมายและสื่ออารมณ์อย่างมีประสิทธิภาพ
๒. แบ่งกลุ่ม เลือกบทร้อยกรองที่ชื่นชอบมาบันทึกเสียงอ่านทำนองเสนาะ พร้อมอธิบายกลวิธีการอ่านและเหตุผลที่เลือกใช้ แล้วนำเสนอให้เพื่อนฟังและแสดงความคิดเห็น โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดร่วมกัน
๓. จัดโครงการประกวดเกี่ยวกับการอ่าน เช่น โครงการประกวดผู้ประกาศข่าววัยใส โครงการประกวดเยาวชนเสียงเสนาะ การตัดสินผลให้พิจารณาจาก
 - การเลือกเรื่องหรือบทความที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม
 - การเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับประเภทของเรื่อง
 - การใช้น้ำเสียงและกลวิธีการอ่านที่ไพเราะ ถูกต้องตามหลักการ สามารถสื่ออารมณ์ได้ชัดเจน และสื่อความหมายได้ครบถ้วน